

První zasedání Mezinárodní varnské sociologické školy

Od 1. do 7. června 1981 se konalo v Mezinárodním domě vědeckých pracovníků ve Varně první zasedání Mezinárodní varnské sociologické školy, orientované na téma *Sociologie a sociologická praxe v podmínkách socialismu – zkušenosti a perspektivy*. Zúčastnilo se jej více než sto sociologů z jednotlivých členských zemí školy, tj. z BLR, MLR, PLR, ČSSR, SSSR, VSR a NDR.

V souladu s rozhodnutím vědecké rady školy, která se sešla již 31. května, byl doplněn statut přijatý na zasedání v roce 1980. Ředitelství školy bude mít trvalé sídlo v BLR, předseda vědecké rady bude volen na jednotlivá funkční období z různých účastnických zemí, ředitel školy z Bulharska. Byly rovněž přijaty další návrhy týkající se statutu, předložené představiteli SSSR, BLR, NDR, VSR a PLR.

Součástí vědeckých programů byla čtyři plenární jednání a diskuse u „kulatého stolu“. Vlastní práce byla zahájena 1. června vystoupením dosavadního předsedy vědecké rady prof. V. Dobrijanova (BLR). Ve svém úvodním slově se zabýval základními směry rozvoje marxisticko-leninské sociologie, úlohou sociologie v soudobé etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Zdůraznil, že před sociology v socialistických zemích stojí v nastávajícím období dva stěžejní úkoly: Jednak teoretická konceptualizace jednotlivých sociologických disciplín, jednak užší zapojení sociologie jako vědy do společenských řídicích procesů. V této souvislosti zdůraznil význam nově ustavené Mezinárodní školy jako určitého koordinačního centra, instituce, jež bude vhodným místem k výměně názorů a zkušeností mezi marxisticko-leninskými sociology.

První plenární zasedání bylo zasvěceno *Využití sociologie v sociální praxi* a předsedal mu J. Farkaš (MLR). N. Jachiel (BLR) v referátu *Problémy vztahu sociologie a sociální praxe v BLR* poukázal na potřebu aplikovat v každodenní praxi společenského řízení nejen teoretické poznatky, ale i poznatky získané při konkrétních výzkumech. S. Widerszpil (PLR) zhodnotil ve svém vystoupení *Problematika hodnot a využití sociologie v sociální praxi* výsledky, jichž bylo v Polsku dosaženo v oblasti zkoumání problematiky hodnot a hodnotových orientací. I. T. Levykin (SSSR) ve svém příspěvku *XXVI. sjezd KSSS o upevnění a dalším zdokonalování socialistického způsobu života* vyzdvihl aktuální zájem sovětských stranických a státních orgánů na dynamizaci rozvoje sociologie a její co nejširší účasti na formování socialistického způsobu života jako kvalitativně nového stupně při přechodu sovětské společnosti k výstavbě komunismu.

Nestor bulharských sociologů Živko Ošavkov se věnoval *specifické sociologické poznání v souvislosti s jeho využitím v sociální praxi*. Zdůraznil význam sociologického pohledu na problematiku ekonomického a společenského rozvoje, zastavil se u konkrétní situace bulharské sociologie a podtrhl potřebu užšího sepětí práce sociologů se sociální praxí.

J. Rittershaus (NDR) se v referátu *O využití sociologie v sociální praxi v NDR* zabýval specifickými podmínkami uplatnění sociologie v oblasti sociální politiky a zdůraznil potřebu důslednějšího zapojení sociologie do ekonomického a společenského života.

Jednání prvního dne uzavřelo vystoupení Vu Chieua (VSR) na téma *Marxismus-leninismus v rozvoji sociologického myšlení ve Vietnamu*.

Druhé plenární zasedání věnované *Sociologickým výzkumům sociální struktury a řízení sociálních procesů* se konalo dne 2. června pod předsednictvím S. Widerszpila (PLR) a J. Rittershause (NDR). Byl přednesen základní referát F. Charváta (ČSSR) *Sbližování sociální struktury socialistických zemí*, v němž bylo na základě výzkumů v ČSSR a v ostatních socialistických zemích poukázáno na základní úkoly sociologie v současné době. Mezi ně se jmenovitě řadí:

1. zkoumání změn charakteru tříd a sociální struktury, určení hranic mezi jednotlivými třídami a společenskými skupinami;
2. zkoumání nových směrů diferenciací v socialistické společnosti;
3. zkoumání vedoucí úlohy dělnické třídy;
4. zkoumání procesů reprodukce jednotlivých tříd a sociálních skupin;
5. zkoumání problematiky rodiny a pracovního kolektivu.

V referátu byla rovněž zdůrazněna nutnost adekvátního rozvoje jednotlivých sociologických disciplín v souladu s potřebami ekonomického a společenského rozvoje socialistické společnosti.

K. Petkov (BLR) vystoupil s referátem *Sociální mobilita – některé výsledky výzkumů a závěry pro společenskou praxi*. Vycházel z bulharských výzkumů provedených v roce 1977, jež se ve svém souhrnu zabývaly teoretickou konceptualizací sociální mobility a otázkami jejího budoucího průběhu a hlavními faktory, které je budou v dlouhodobé perspektivě ovlivňovat. Zabýval se změnami, jež prodělalo Bulharsko v etapě budování socialistické společnosti a zdůraznil, že rozhodujícím momentem v současném i nadcházejícím období jsou strukturální změny pracovních sil, úroveň jejich kvantitativního a kvalitativního rozvoje. Na závěr soustředil pozornost k změnám směru a forem sociální mobility a hledání optima rozdílů společenské struktury. Dalším aktuálním otázkám – *Sociálně třídní diferenciaci a pracovní aktivitě bulharského obyvatelstva* se věnoval K. Dimitrov (BLR). Po historickém exkursu do problematiky rozvoje sociálně třídní diferenciací bulharské společnosti se soustředil na současnou problematiku pracovní aktivity a zejména pak na neustále rostoucí úlohu žen v procesu společenské reprodukce i společenského života. Zabýval se rovněž změnami, jež proběhly v uplynulých třiceti letech ve způsobu života bulharského obyvatelstva. D. Holda (ČSSR) se zaměřil na problematiku vzniku a reprodukce nové inteligence socialistické společnosti, jež je úzce spjata s dělnickou třídou, a to jak svým třídním původem, tak i z něho vycházející oddaností třídním zájmům dělnické třídy jako vedoucí síly socialistické společnosti. P. Mitev (BLR) ve svém vystoupení na téma *Aktuální problémy využití výsledků sociologických výzkumů mládeže ve společenském řízení* shrnul poznatky bulharské sociologie mládeže. V této souvislosti navrhl konstrukci systému indikátorů, jež by postihly základní vlastnosti charakterizující mládež jako společenskou skupinu. Současně s jejím vývojem je třeba tento celostní systém indikátorů dynamizovat a zdokonalovat, aby odpovídal konkrétním historickým změnám. Mládež jako objekt výzkumu a řízení vystupuje v relativně velmi krátkém časovém období. První větší sociologické výzkumy mládeže byly realizovány ve spolupráci s Komsomolem v roce 1968. Na závěr svého příspěvku se věnoval postavení a místu mládeže ve společnosti, jejímu vztahu k společenským institucím a nutností vytvořit tvůrčí atmosféru a potřebné podmínky pro co nejširší rozvoj její společenské aktivity. A. Vlasovová (SSSR) přednesla referát *Metodologické problémy využití výsledků sociologických výzkumů v praxi stranicko-politické práce*. Zdůraznila potřebu a nutnost zkoumání politické a společenské aktivity obyvatelstva a jejího využití v každodenní praxi stranických orgánů. Výzkumné postupy a techniky by se v budoucnu měly stát nedílnou součástí politické a společensko-organizátorské práce stranických orgánů. Referát K. Rychtaříka (ČSSR) *K některým metodologickým otázkám marxisticko-leninské sociologie* byl věnován problematice různých rovin obecnosti v sociologii, otázkám vztahu filozofických metodologických postupů a jejich aplikací v sociologickém poznání. Jádrem vystoupení byl rozbor a konceptualizace specifíků metodologických přístupů v marxisticko-leninské sociologii.

Třetí plenární zasedání dne 3. června *Plánování sociálního rozvoje v socialistické společnosti – zkušenosti a perspektivy* řídil doc. K. Rychtařík a prof. Vu Chieu (VSR). Se základním referátem na toto téma vystoupil G. V. Osipov (SSSR). Soustředil se zejména na teorii sociálního plánování, teorii sociálních ukazatelů a komentoval některé konkrétní výsledky výzkumů provedených v Sovětském svazu. Zdůraznil význam zpětné vazby v sociálním plánování, jmenovitě pokud jde o vytváření systému sociální statistiky, kde významnou úlohu hrají ukazatele sociální efektivnosti odhalující stupeň přiblížení se k dříve stanoveným cílům. Budování systému sociálních ukazatelů nevystačí napříště pouze s dosavadní ekonomickou statistikou, bude je třeba doplnit komplexem výzkumů v celé společnosti. V SSSR byly provedeny výzkumy v některých regionech (zhruba na úrovni svazové či autonomní republiky). Hlavním teoretickým výstupem těchto výzkumů byl poznatek, že jednotlivé regiony jsou do značné míry ovlivňovány specifikou vlastních rozvojových problémů a systém sociálních informací bude proto nutno těmto specifikám přizpůsobit. Ekonomické a sociální vztahy vytvářejí mezi sebou velmi subtilní síť závislostí; řešení ekonomických problémů nemusí vždy automaticky zahrnovat i so-

ciální otázky, naopak, mnohdy vyvstanou před společností sociální problémy dosud nepoznané. V této souvislosti není sociologie jen historickým materialismem – ten je její organickou součástí, součástí systému sociologie, přičemž představuje kategorii spíše filozofickou než sociologickou.

Referát P. Tamáse (MLR) *O metodologických konfliktech sociálního plánování* přednesl J. Farkas. Zdůraznil nutnost přípravy několika alternativ společenského rozvoje a řídicích úkolů pro současnou etapu výstavby rozvinuté socialistické společnosti místo předchozí orientace k jednomu globálnímu cíli. Sledování pouze jedné alternativy často vyžaduje překonání takových nesnází, že výsledný efekt neodpovídá vynaloženému úsilí. Jednotlivé sociální celky se do značné míry řídí vlastními rozvojovými zákonitostmi. Není tedy důvodu zasahovat do jejich vývoje s takovou intenzitou jako v prvních obdobích budování socialismu a podřizovat jejich rozvoj výhradně zájmům celospolečenským.

T. Kirov (BLR) se ve svém referátu *Sociologické problémy formování, fungování a řízení struktury sídel v BLR* zaměřil na problematiku přeměny sídelní struktury Bulharska v důsledku silných urbanizačních procesů a na jejich dopady v rovině řízení procesů sociálních.

E. Priller (NDR) hovořil o problematice *systemizace sociálních ukazatelů v Německé demokratické republice* a zdůraznil zejména význam kategorie socialistického způsobu života, jež tvoří osu všech úvah o konstrukci systému sociálních informací.

B. Chadžimitov (BLR) vystoupil s referátem *Plánování sociálního rozvoje podnikových kolektivů*. Shrnuj dosavadní zkušenosti bulharské podnikové sociologie a vyzpovíval některé problémy při zavádění sociálního plánování na podnikové úrovni.

György Lajtai (MLR) pak přednesl koreferát na téma *Nové tendence společenského plánování v MLR*, Marija Dinkova (BLR) se věnovala problematice postavení ženy v současné bulharské společnosti v příspěvku *Výsledky realizace zrovnoprávnění ženy v mladé rodině v BLR a výsledky sociálního plánování*.

Odrazem současného vývoje společensko-politické situace v Polské lidové republice bylo vystoupení polského sociologa A. Pankova, který hovořil o „nezávislosti sociologa“ na řídicích strukturách a snažil se dokázat, že sociolog by měl být oproštěn od institucionálních závislostí. Jako jedinou výjimku připustil potřebu úzkého sepeřít sociologa s prací v odborech. Do středu pozornosti se tak znovu dostala tematika angažovanosti sociologie jako vědy, otázka funkce a role sociologa v současné společnosti, i když v jiných souvislostech a v odlišném chápání než v ostatních socialistických zemích. Po tomto vystoupení následovala široká diskuse.

Čtvrtému plenárnímu zasedání 4. června předsedali G. V. Osipov (SSSR) a Ž. Ošavkov (BLR). Základní referát K. Klinzinga (NDR) *Sociologie v průmyslovém podniku – zkušenosti a perspektivy* byl zaměřen na obecné problémy průmyslové sociologie v konfrontaci s dosaženými výsledky v dosavadní praxi fungování průmyslového podniku a s hlavními směry jejího rozvoje v socialistických zemích.

Specifické bulharské průmyslové sociologie se v následujícím koreferátu na téma *O vědecké orientaci sociologie průmyslového podniku* věnoval S. Dončev z Bulharska. S podnětným příspěvkem *Hlavní směry sociologických výzkumů v průmyslu* vystoupila V. N. Andrejenkovová (SSSR). Hovořila zejména o cílových kategoriích při zavádění výsledků sociologických výzkumů do konkrétní řídicí praxe. Znalost obecných cílů sociálního rozvoje je třeba doplnit rozpracováním systému cílů pro všechny úrovně společnosti a její rozvojové etapy tak, aby konečný systém konkrétních cílů odpovídal potřebám všech obyvatel.

Některým diskusním otázkám z oblasti teorie a praxe průmyslové sociologie se ve svém příspěvku *Sociologie podniku – některé neřešené problémy* věnoval Z. Stajkov.

Odpoledne ve čtvrtek 4. června se na lodi „Vasil Kolarov“ uskutečnilo diskusní setkání k tematice 4. plenárního zasedání, které organizovala Varnská sociologická společnost ve spolupráci s Bulharskou námořní plavbou. Toto setkání probíhalo pod vedením P. Bliznakova. Tajemník stranického výboru Námořní plavby Ivan Nenčev hovořil o charakteru práce Paroplavby, o provedených sociologických šetřeních a jejich využití v praxi. Rumjana Kamburová, tajemnice Bulharské sociologické společnosti a sociolog podniku, hovořila o roli sociologických výzkumů při přípravě rozhodnutí pro řízení a také o mechanismu jejich realizace. A. Apostolov a P. Borisov z Varnské sociologické společnosti pak vystoupili s informacemi o sociologických šetřeních v některých podnicích.

5. června se konala diskuse za „kulatým stolem“ na téma *Společenská role sociologa v socialistické společnosti*, řízená I. T. Levykinem (SSSR). Vystoupili v ní účastníci Mezinárodní varnské sociologické školy ze všech zúčastněných zemí. Široký ohlas vyvolalo zejména vystoupení J. Farkase (MLR), který hodnotil praktickou spolupráci mezi sociologem a politikem, mezi vědeckou sférou a řídicími orgány. Poukázal na průřezový problém této součinnosti – mnohdy příliš komplexní charakter úkolů řešených sociologií a na druhé straně vyhraněnou potřebu konkrétně orientovaných výstupů pro decizní sféru. Z tohoto hlediska je možno sociologické výzkumy dělit dvojím způsobem – na výzkumy základní a výzkumy „ad hoc“, v druhé rovině pak na výzkumy zaměřené na rozvoj vědy a výzkumy orientované na potřeby praxe a politiky.

Ž. Ošavkov k tomuto vystoupení podotkl, že není nutno výzkumy klasifikovat, ale je třeba je chápat jako celek, i když současně musí být považovány za součásti jednoho a téhož procesu. Teoretickou a efektovou roli výzkumů je třeba v zájmu efektivnosti práce sociologů sjednotit.

Z. Stajkov (BLR) poukázal v této souvislosti na vrcholně vědecký charakter sociologického výzkumu a současnou etapu zavádění poznatků sociologie do řídicí praxe charakterizoval jako „věk sociologie“.

Odpoledne se konalo zasedání vědecké rady, na němž byly přijaty některé návrhy o změnách a doplňcích statutu. Ředitelem Mezinárodní varnské sociologické školy byl zvolen prof. V. Dobrijanov. Současně bylo potvrzeno redakční kolegium „Zprávy MVŠS“ ve složení G. V. Osipov, V. Dobrijanov a N. Genov.

Představitelé NDR navrhli, aby se další zasedání Mezinárodní varnské sociologické školy konalo v roce 1983 v Německé demokratické republice a bylo věnováno stému výročí úmrtí Karla Marxe. Bylo navrženo téma *Dědictví Karla Marxe a výzkum sociální struktury a způsobu života rozvinuté socialistické společnosti*. Program tohoto zasedání bude upřesněn při jednání vědecké rady v NDR v roce 1982. V této souvislosti byl předsedou vědecké rady Varnské školy zvolen prof. G. Winkler.

Závěrečné zasedání se konalo 6. června. Předsedové plenárních zasedání a diskusního „kulatého stolu“ referovali o práci školy, prof. Dobrijanov pak jednání oficiálně ukončil.

Týdenní zasedání bylo fakticky ukončeno již v podvečer dne 5. června, kdy účastníky přijal tajemník ÚV Bulharské komunistické strany S. Michajlov. Hovořil o úloze a místu sociologie v bulharské společnosti, o péči strany a státu o rozvoj této disciplíny a jejím nejtěsnějším zapojení do procesu celospolečenského rozvoje. Toto setkání bylo logickým jednotčícím završením několikadenní výměny poznatků a zkušeností sociologů z jednotlivých socialistických zemí.

Hlavním přínosem celého jednání bylo zhodnocení významu a role sociologie v současné etapě budování vyspělého socialismu, shrnutí nejnáléhavějších úkolů stojících před sociologií v socialistických zemích a vytypování nejpálčivějších problémů těsnějšího propojení společenskovední a řídicí sféry v jednotlivých státech.

Jiří Patočka – Jiří Honcák

